

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Alexandra Madsen

Är det särskilda hedersbrottet ett legitimt lagförslag?

En undersökning om den enskilda hedersbrottsrubriceringen i SOU 2020:57 är förenlig med
straffrättsliga kriminaliseringsprinciper

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Anders Sjögren

Termin: VT 2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod, material och forskningsläge	6
2 NORMATIVA PRINCIPER FÖR KRIMINALISERING	8
2.1 Grunden för kriminalisering	8
2.1.1 Hänsyn till kriminaliseringens effektivitet	11
2.1.2 Legalitetsprincipen	12
3 HEDERSBROTT SOM ENSKILD BROTTSRUBRICERING	14
3.1 Definitionen av hedersbegreppet	14
3.2 Innebörden av den föreslagna brottsrubriceringen	16
3.3 Hedersbrottsutredningens argumentation för kriminalisering	18
3.3.1 Hänsyn till kriminaliseringens effektivitet	19
3.3.2 Legalitetsprincipen	21
3.4 Motstående intressen	23
4 ANALYS	24
4.1 Grunden för kriminalisering	24
4.1.1 Hänsyn till kriminaliseringens effektivitet	26
4.1.2 Legalitetsprincipen	27
4.2 Slutlig diskussion	29
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	33

Summary

In 2019, an inquiry was appointed with the purpose of deciding whether an individual criminal classification of honor-related violence and oppression should be introduced in Swedish legislation and how such a penalty provision should be formulated. The Honor Crime Investigation concluded that there is a need for a special honor crime. This was motivated by the context in which honor-related acts are practiced and the violation of the victim's integrity, peace and freedom that the repetition of these acts may entail. The individual honor crime classification is expected to have an important symbolic function and norm-setting effect. The thesis has aimed to assess the inquiry's argumentation on justification and formation of the bill, on the basis of relevant criminalization principles and criteria that should be taken into account when introducing new criminal classifications. This has been done to investigate the need for and legitimization of the introduction of an individual classification of honor crime.

Due to the repressive nature of criminal law, high demands are placed on the argument for a new criminalization. There are established criminalization principles and criteria in doctrine and investigations that should be taken into account in order to maintain a legally secure and effective criminal justice system and thereby also prevent the erosion of criminal law. Due to the fact that there is already a penalty increase provision that applies to crime with honor as a motive, it is primarily of interest to examine the compatibility of the provision with regard to the ultima ratio principle, the effectiveness of the criminalization and the principle of legality.

The question of whether the bill on a special crime of honor is compatible with relevant criminal law criminalization principles and criteria has been answered negatively in the final discussion of the thesis. The analysis states that the inquiry's argumentation for legitimizing the criminalization was deficient and that there are several objections to the formation of the bill.

Sammanfattning

År 2019 tillsattes en utredning vars syfte var att ta ställning till om en enskild brottsrubricering för hedersrelaterat våld och förtryck bör införas i svensk lagstiftning samt hur en sådan bestämmelse bör utformas. Hedersbrottsutredningen kom fram till att det finns ett behov av ett särskilt hedersbrott. Detta motiverades av den kontext som hedersrelaterade gärningarna utövas i och den kränkning av brottsoffrets integritet, frid och frihet som upprepande av dessa gärningar kan innebära. Den enskilda hedersbrottsrubriceringen förväntas få en viktig symbolfunktion och normgivande effekt. Uppsatsen har tagit sikte på att bedöma utredningens argumentation om rättfärdigande och utformning av lagförslaget utifrån relevanta kriminaliseringsprinciper och kriterier som bör beaktas vid införande av nya brottsrubriceringar. Detta har gjorts för att utreda behovet för och legitimeringen av införandet av en enskild hedersbrottsrubricering.

På grund av straffrättens repressiva natur, ställs det höga krav på argumentationen vid en ny kriminalisering. Det finns uppställda kriminaliseringsprinciper och kriterier i doktrin och utredningar som bör beaktas för att upprätthålla ett rättssäkert och effektivt straffrättssystem och därmed även förhindra urholkning av straffrätten. Med anledning av att det redan finns en straffskärpningsbestämmelse som är tillämplig vid brottslighet med heder som motiv, är det främst av intresse att undersöka bestämmelsens förenlighet med hänsyn till principen om ultima ratio, kriminaliseringens effektivitet och legalitetsprincipen.

Frågan om lagförslaget om ett särskilt hedersbrott är förenligt med relevanta straffrättsliga kriminaliseringsprinciper och kriterier har i uppsatsens slutliga diskussion besvarats nekande. I analysen konstateras att utredningens argumentation för legitimering av kriminaliseringen var bristfällig och att det finns flera invändningar mot utformningen av lagförslaget.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Dir.	Kommittédirektiv
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HBTQ-personer	Homosexuella, bisexuella, trans- och queerpersoner
Kap.	Kapitel
Mot.	Motion
M.fl.	Med flera
Prop.	Proposition
RF	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
S.	Sida
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Startskottet på diskussionen om hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige var bland annat fallet på Fadime Sahindal år 2002. Fadime blev uppsåtligt mördad av sin far med hedersrelaterat motiv, eftersom hon genom sitt val av livsstil hade ansetts vanära familjens heder.¹ Åren därefter, mellan 2003-2007, tillsatte regeringen cirka 180 miljoner kronor för inrättande av olika verktyg i ett led av förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.² Bland annat grundades jourboenden för utsatta flickor, kartläggningar över hedersproblematiken genomfördes och handböcker om hedersrelaterad problematik utarbetades.³ Som en straffrättslig åtgärd infördes år 2020 även en särskild straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken (BrB).⁴

Det är dock fortsatt stor brist på kunskap om hedersproblematiken bland myndigheter, och stora skillnader gällande hanteringen mellan olika regioner i landet.⁵ Hedersrelaterat våld och förtryck drabbar uppskattningsvis 100 000 unga i pubertetsåldern upp till 25 års ålder varje år i Sverige, och därtill även vuxna.⁶ Det är dock svårt att uppskatta hur många som verkligen drabbas av hedersrelaterad brottslighet.⁷ Våldet och förtrycket innefattar tillgripande av psykiska, sociala, sexuella och fysiska gärningar.⁸ Förenta nationernas generalförsamling konstaterade i en resolution från 2001⁹ att brott mot kvinnor med hedersmotiv är en fråga om

---

¹ Se Uppsala tingsrätt, mål B 237-02.

² Brottsförebyggande rådet (2010) s. 48.

³ Nationellt centrum för kvinnofrid (2010) s. 9.

⁴ Prop. 2019/20:131 s. 8.

⁵ Socialstyrelsen (2019) s. 71.

⁶ SOU 2014:49 s. 221.

⁷ SOU 2018:69 s. 271 f.

⁸ Socialstyrelsen (2019) s. 13.

⁹ 2001 Resolution 55/66 om avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn antas av generalförsamlingen.

mänskliga rättigheter. Därför aktualiseras inte enbart moraliska skyldigheter att förebygga, utreda och åtala hedersrelaterade brott utan även juridiska.¹⁰

För legitimering av kriminalisering förutsätts bland annat att ett lagförslag stödjer sig på en välutvecklad straffrättslig argumentation i en rättsutredning. En överflödigt och ineffektiv kriminalisering kan nämligen få en motsatt effekt genom att straffrättsystemet förlorar dess avhållande verkan.¹¹ En fördjupad argumentation om huruvida ett särskilt hedersbrott är förenligt med straffrättsliga kriminaliseringsprinciper bör därmed göras.

1.2 Syfte och frågeställning

I dagsläget finns straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 BrB, vars syfte är att markera allvaret i och öka skyddet för hedersrelaterad brottslighet.¹² I SOU 2020:57 *Ett särskilt hedersbrott* tar Hedersbrottsutredningen ställning till om en enskild hedersbrottsrubricering bör införas för att utöka skyddet samt hur ett sådant straffbud ska utformas. Syftet med uppsatsen är att undersöka om lagförslaget är förenligt med de straffrättsliga principer och kriterier som beskrivs i doktrin samt i SOU 1992:61 *Ett reformerat åklagarväsende*. För att realisera detta syfte görs inledningsvis en redogörelse för centrala kriminaliseringsprinciper och kriterier. Därefter jämförs dessa med Hedersbrottsutredningens argumentation för kriminalisering. Bakgrunden till undersökningen är att straffrättens repressiva karaktär föranleder höga krav på argumentationen för en kriminalisering. Med anledning av uppsatsens syfte kommer följande frågeställning att utredas.

- *Är lagförslaget om ett särskilt hedersbrott i SOU 2020:57 förenligt med straffrättsliga kriminaliseringsprinciper och kriterier?*

---

¹⁰ Mot. 2018/19:425 s. 1.

¹¹ SOU 1992:61 s. 106.

¹² SOU 2018:69 s. 91.

1.3 Avgränsningar

Med utgångspunkt i uppsatsens begränsade omfattning och tidsomfång har det krävts en avgränsning av både hedersbrottsbegreppet och kriminaliseringsprinciperna. Uppsatsen har därför utgått ifrån den definition av hedersbrott som Hedersbrottsutredningen hänvisade till. Uppsatsen omfattar ett urval av de mest relevanta kriminaliseringsprinciperna som har formulerats i erkänd svensk litteratur och utredningar på straffrättens område. Åklagarutredningens kriterium om beteendets orsakande av skada eller fara på skyddsintresset eller gärningens allvar fördjupas inte, då lagförslaget inte kriminaliserar nya gärningar. Avsikten med redogörelsen av kriminaliseringsprinciperna har inte varit att göra den fullständig.

Medverkan till hedersbrott, straffprocessuella frågor och ändringar i övriga bestämmelser i brottsbalken eller andra lagar som nämnts i Hedersbrottsutredningen har inte behandlats, med anledning av uppsatsens begränsade omfattning. Även aspekter som avser exempelvis brottsoffer med intellektuell funktionsnedsättning samt hbtq-personer har undantagits, med anledning av att en detaljerad redogörelse inte har ansetts bidra till förståelsen för om lagförslaget är förenligt med kriminaliseringsprinciperna.

1.4 Metod, material och forskningsläge

Med anledning av uppsatsens syfte kommer den traditionella rättsdogmatiska metoden användas för att söka svar på det inom frågeställningen som är av beskrivande karaktär. Det gäller dels redogörelsen för kriminaliseringsprinciperna, dels redogörelsen för hur lagförslaget har utformats i Hedersbrottsutredningen. Denna metod lämpar sig för att svara på frågan om hur rätten är, då rättsdogmatikens främsta uppdrag är att beskriva och systematisera innehållet i gällande rätt med hjälp av de traditionella rättskällorna, såsom doktrin och förarbeten.¹³ Den rättsdogmatiska metoden kan tillämpas för att konstruera synpunkter på

---

¹³ Nääv och Zamboni (2018) s. 21 f.

rätten.¹⁴ Sandgren menar dock att när en kritisk granskning sker bör den vetenskapliga metoden istället betraktas som rättsanalytisk.¹⁵ Den rättsanalytiska metoden har använts för att besvara den del av frågeställningen som är av analytisk karaktär. Metoden ger utrymme för att analysera huruvida utredningens lagförslag är förenligt med de krav som kriminaliseringsprinciperna medför gällande hur rätten borde vara.

Den litteratur som används för att presentera de centrala straffrättsliga kriminaliseringsprinciperna är bland annat *Kriminalrättens grunder* skriven av Petter Asp, Nils Jareborg och Magnus Ulväng samt *Kriminalisering: problem och principer* av Claes Lernestedt. De är alla framstående forskare på straffrättens område och litteraturen tillämpas i syfte att tillföra underlag om principen om ultima ratio, kriminaliseringens effektivitet och legalitetsprincipen, vilka bör beaktas vid legitimering och utformning av en kriminalisering enligt litteraturen. Doktrin har genom sin rättsskapande förmåga stor betydelse för straffrättsutvecklingen,¹⁶ och tillämpas därför för att beskriva dessa normativa kriminaliseringsprinciper. De källor som används i fördjupande syfte är främst Åklagarutredningen SOU 1992:61 och Straffrättsanvändningsutredningen SOU 2013:38. I etablerad doktrin medges att Åklagarutredningen har skapat kriterier för när kriminalisering bör ske, vilka riksdagen och regeringen har anslutit sig till. Doktrinen hänvisar dock även till Straffrättsanvändningsutredningens förtydliganden, vilket rättfärdigar fördjupande kommentarer även från den i uppsatsen.¹⁷

Den rättsanalytiska metoden tillåter även att andra källor än de traditionella rättskällorna används.¹⁸ Litteratur och källor utanför juridiken, såsom myndighetsrapporter från exempelvis Brottsförebyggande rådet och Örebro universitet, har tillämpats för att förklara innebörden av hedersbrottets sociala kontext och problematiken i praktiken. Detta har gjorts för att komplettera informationen i Hedersbrottsutredningen.

---

¹⁴ Ibid. s. 24.

¹⁵ Sandgren (2005) s. 655 f.

¹⁶ Asp, Jareborg och Ulväng (2013) s. 19 f.

¹⁷ Ibid. s. 54.

¹⁸ Sandgren (2018) s. 50 f.

2 Normativa principer för kriminalisering

Avsnittet redovisar centrala kriminaliseringsprinciper utarbetade i doktrin samt Åklagarutredningens kriterier för kriminalisering, vilka har bearbetats och förtydligats av Straffrättsanvändningsutredningen. Främst är det principen om ultima ratio, kriminaliseringens effektivitet och legalitetsprincipen som utreds i uppsatsen.

2.1 Grunden för kriminalisering

Statens uppgift är att skapa ordning och säkerhet i samhället, vilket delvis görs genom att i lag kriminalisera handlingar som kan anses störa den allmänna ordningen. Medborgarna är i sin tur skyldiga att underkasta sig de i lagen definierade brottsgärningarna och statens rätt att utöva våld och inskränkningar i människors frihet om lagen inte följs. Kriminalisering ses därför som en social kontroll av medborgarnas beteende genom hot om straffansvar, vilket kan innebära stort lidande för den enskilde.¹⁹

Med anledning av de långtgående inskränkningar i rätten till frihet som straffrätten kan innebära, ställs det höga krav på argumentationen vid införande och utformning av nya kriminaliseringar. Straffrättens karaktär föranleder att kriminalisering endast bör tillgripas om det är proportionerligt i relation till syftet att motverka ett visst oönskat beteende och sannolikheten att uppnå syftet genom kriminaliseringen.²⁰ Straffrättsliga bestämmelser markerar dels att det reglerade beteendet inte är åtråvärt i ett rationellt samhälle, dels att beteendet är så klandervärt att det motiverar statens användning av straff som styrningsmedel mot dem som utövar sådana ovälkomna handlingar. Kriminalisering som styrmedel bidrar till avhållande

---

¹⁹ Asp m.fl. (2013) s. 39.

²⁰ SOU 1992:61 s. 104.

från brott och kan därmed fungera som en moralbildande norm. Samtidigt kan kriminaliseringen få ett symbolvärde genom att föreskriva vilka ageranden som är socialt godtagbara och vilka som är socialt klandervärda.²¹ Kriminaliseringens effektivitet influeras dock av allmänhetens uppfattning om kriminaliseringens rimlighet, straffrätten är därför inte självgående moralbildande. Ju mer en straffbestämmelse differerar från de allmänna uppfattningarna i samhället, desto mindre effektiv kan den bli. Detta måste beaktas vid en argumentation om kriminalisering med moralbildande syfte.²²

Kriminalisering som metod för att komma till rätta med en ovälkommen handling bör därför användas i sista hand, vilket uttrycker principen ultima ratio. Som utgångspunkt presumeras att kriminalisering inte ska ske, men kan tillgripas i sista hand när andra förebyggande metoder, såsom information och utbildning, inte anses tillräckliga. Samtidigt tillämpas kriminalisering som metod ändå frekvent i dagens rättsväsende med anledning av att det är billigt.²³ Ultima ratio är dock egentligen ingen konstitutionell princip utan snarare en etisk. En inskränkning av en grundläggande rättighet måste nämligen vara både nödvändig och berättigad. Detta bidrar till att krav ställs på lagstiftaren att skydda både potentiella förövare och brottsoffer.²⁴ Straffrätten kan anses vara ett effektivt medel för att förändra medborgarnas viljemässiga handlande. Den kan dock behöva ge vika när det gäller förändring av en viss attityd eller samhällsstruktur. Vid djuprotade samhällsnormer kan det vara mer effektivt att genomdriva förändringar genom riktade och strukturella åtgärder.²⁵

Åklagarutredningen SOU 1992:61 *Ett reformerat åklagarväsende* diskuterade ingående vilka åtgärder som kunde hämma ogenomtänkt nykriminalisering, med syfte att begränsa påfrestningen på rättsväsendet. Anledningen till detta var tendensen till nykriminalisering på grund av att

---

²¹ Ibid. s. 105.

²² Asp m.fl. (2013) s. 43.

²³ Ibid. s. 41.

²⁴ Lernestedt (2003) s. 15 och 109.

²⁵ Asp m.fl. (2013) s. 44 f.

brottsligheten hade ökat drastiskt. Antalet lagförda brott hade trots kriminaliseringen inte ökat, eftersom nykriminaliseringarna hade bidragit till att rättsväsendets resurser brast.²⁶ Det fanns därför ett behov av argumentationskriterier som kan användas för att avgöra *när* kriminalisering ska tillgripas, vilka har följande innebörd.²⁷

1. Krav på att gärningen föranleder påtaglig skada eller fara.
2. Andra alternativa sanktioner är inte tillgängliga, rationella eller skulle innebära kostnader som är oproportionerliga (ultima ratio).
3. Den tänkta gärningens allvar medför att kriminalisering krävs.
4. Straffsanktionen ska vara ett tillräckligt effektivt handlingsdirigerande medel.
5. Rättsväsendet ska ha resurser att behärska kriminaliseringen.

Kriminalisering kan vara rättmätigt utan att samtliga kriterier är uppfyllda. Det krävs dock att det finns mycket tungt vägande skäl för undantag till efterlevnad av dem.²⁸ Förenlighet med kriminaliseringsprinciperna och kriterierna kan dock användas dels som en indikation på att det finns tillräckliga skäl för straffbeläggning, dels som vägledning för hur straffbudet ska utformas för önskvärt resultat av kriminaliseringen.²⁹

Kriminalisering förutsätter initialt att det finns ett intresse som i de flesta samhällsbildningar är värt att skydda, exempelvis rätten till liv och frihet.³⁰ Skyddsintressen har huvudsakligen grund i människors etiska och moraliska värderingar.³¹ Ett fundamentalt krav är även att kriminaliseringen endast ska avse generella gärningstyper.³² Dessutom bör ett resonemang föras om värdefulla motstående intressen och vilket värde dessa har i jämförelse med intresset för kriminalisering.³³

---

²⁶ SOU 1992:61 s. 103.

²⁷ Ibid. s. 111.

²⁸ SOU 2013:38 s. 499.

²⁹ Heidenborg, SvJT 2013 s. 307.

³⁰ Asp m.fl. (2013) s. 39.

³¹ SOU 2013:38 s. 479.

³² Asp m.fl. (2013) s. 41.

³³ SOU 2013:38 s. 491.

2.1.1 Hänsyn till kriminaliseringens effektivitet

Utifrån Åklagarutredningens kriterier ska en utredning vid införande av en ny kriminalisering klargöra om en straffrättslig reglering är nödvändig och är ett tillräckligt effektivt handlingsdirigerande medel. Kriminalisering som handlingsdirigerande metod bör tillämpas restriktivt till följd av dess repressiva karaktär.³⁴ Kriminalisering ska endast vidtas om det är den mest effektiva metoden för att reducera de oönskade handlingarna. Finns det redan regleringar som motverkar dessa handlingar bör en ”dubbling” av kriminalisering inte ske. Därutöver bör handlingsdirigerande åtgärder som inte är repressiva tillämpas i första hand, om de anses tillräckligt effektiva.³⁵ En utredning bör även resonera om kriminaliseringen medför ett effektivt resultat för att skydda intresset i fråga. Det innebär exempelvis att det finns möjlighet att upptäcka brotten samt döma gärningspersonen till ansvar.³⁶ En straffbestämmelse är inte rättmätig om den inte influerar medborgarnas handlande på ett effektivt sätt.³⁷ Kravet på effektivitet ska prägla både legitimeringen av kriminaliseringen och lagförslagets utformning.³⁸

I svensk straffrätt är idén om allmänprevention en viktig byggsten för kriminaliseringens effektivitet. Trots att straffhotet förutsätts ge upphov till minskning av ett ovälkommet beteende är det inte av central betydelse att varje enskild kriminalisering är verkningsfull. Det vitala är istället att det samordnade systemet uppnår en viss verkningsgrad. Därmed blir det moraliska värdet en rättfärdigande grund för kriminalisering, även om kriminaliseringen eventuellt skulle kunna bli verkningslös.³⁹ Dock ska konsekvenserna av en kriminalisering inte försummas, exempelvis stigmatiseringen av synen på gärningspersonen som klandervärd.⁴⁰

---

³⁴ SOU 1992:61 s. 106.

³⁵ SOU 2013:38 s. 492 ff.

³⁶ Lernestedt (2003) s. 312 f.

³⁷ Ibid. s. 316.

³⁸ Asp m.fl. (2013) s. 40.

³⁹ Jareborg och Zila (2020) s. 77.

⁴⁰ SOU 2013:38 s. 492.

Den omständigheten att ett lagförslag medför få lagföringar behöver inte automatiskt betyda att ett straffbud är onödigt.⁴¹ Kriminalisering i allt för stor omfattning riskerar dock att urholka straffrätten och försvaga avskräckningseffekten. Det kan medföra en påtaglig risk för att straffhoten slutligen inte tas på allvar och att samhällets resurser inte räcker till för utredningar.⁴² Detta landar i ännu ett kriterium som Åklagarutredningen ställde upp gällande kriminaliseringens effektivitet, nämligen att rättsväsendet har resurser för att klara av kriminaliseringen. Bidrar kriminaliseringen inte till att en effektiv kontroll och lagföring kan genomföras och det oönskade beteendet reduceras, är det ett indicium för att kriminaliseringen är ineffektiv. Kostnaderna för rättsväsendet och lidandet för de som kan komma att påverkas ska nämligen vara proportionerliga med vinsten av kriminalisering som handlingsdirigerande medel.⁴³

2.1.2 Legalitetsprincipen

I kriminaliseringshänseende används bland annat legalitetsprincipen för att förklara *hur* en kriminalisering bör ske.⁴⁴ Den straffrättsliga legalitetsprincipen kommer till uttryck i artikel 7 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR), som föreskriver att straff måste ha stöd i lag. Detta regelverk måste stå i överensstämmelse med det straffrättsliga systemet i Sverige vid brukande av straffrätten som ett styrningsmedel för människors agerande.⁴⁵ Den finns även föreskriven i 1 kap. 1 § regeringsformen (RF) och i 1 kap. 1 § BrB.

Principen härstammar till viss del från konformitetsprincipen, som stadgar att påföljder bara får drabba den som haft möjlighet att rätta sig efter lagen. Legalitetskravet har betydelse för utformningen av straffrättsliga

---

⁴¹ SOU 2013:38 s. 497.

⁴² SOU 1992:61 s. 106.

⁴³ Asp m.fl. (2013) s. 42.

⁴⁴ Ibid. s. 45.

⁴⁵ SOU 2013:38 s. 451.

ingripanden med anledning av att dessa knappast rättfärdigas utifrån personliga behov, utan som en konsekvens av behovet att bruka straffhot som handlingsdirigerande medel.⁴⁶ Legalitetsprincipen utformar en garanti om rättssäkerhet för medborgarna, genom att föreskriva krav på förutsebarhet och därmed begränsa lagstiftarens godtycke. Förutsebarheten syftar till att underlätta för medborgarna att rätta sig efter hur de förväntas agera i samhället genom de formulerade straffbestämmelserna. Beaktande av principen bör medföra att medborgare kan förutse när, och delvis hur, de kan komma att straffas för ett visst beteende. Det sträcker sig dock längre än så, och medför även bland annat ett krav på att en kriminalisering måste vara begriplig och preciserad till sin utformning. Kravet finns därmed även till för att ge domstolar vägledning i deras rättstillämpning.⁴⁷

Obestämdhetsförbudet som följer av legalitetsprincipen föranleder att det i en del sammanhang krävs en mer djupgående diskussion om tillämpningen av den straffrättsliga bestämmelsen. En anledning till detta är att det kan förekomma begrepp som inte är allmänt vedertagna eller tydligt avgränsade, och som därför behöver preciseras samt förtydligas för att uppfylla kravet på förutsebarhet. En annan anledning är att bestämmelsen kan innehålla oöverskådliga anvisningar som gör det tekniskt komplicerat att förstå vad som är kriminaliserat. Trots detta är ett visst mått av obestämdhet oundvikligt med anledning av språkets utformning.⁴⁸

---

⁴⁶ Asp m.fl. (2013) s. 48.

⁴⁷ Ibid. s. 46.

⁴⁸ Ibid. s. 47.

3 Hedersbrott som enskild brottsrubricering

Inledningsvis redogörs den definition av hedersbegreppet som har tillämpats i lagförslaget samt de sociala kontexter som grundar hederskulturen. Därefter beskrivs innebörden av lagförslaget samt utredningens argumentation för kriminaliseringen, med bakgrund av kriminaliseringsprinciperna i andra avsnittet.

3.1 Definitionen av hedersbegreppet

I realiteten finns det flera definitioner av vad hedersrelaterat våld och förtryck innefattar, vilket försvårar utformningen av hedersbegreppet.⁴⁹ Den definition som ska tillämpas i detta lagförslag är dock densamma som användes i prop. 2019/20:131 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet* vid utformandet av dagens straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 10 BrB.⁵⁰

Hedersbegreppet definierades i propositionen som en kollektivt präglad heder med utmärkande patriarkala och heteronormativa föreställningar.⁵¹ I hederskontexten blir hedern det överordnade värdet och grunden för det sociala anseendet. Hedern kan definieras på olika sätt i olika grupper beroende på vilka karaktärsegenskaper gruppen anser är goda. Äran är det anseende som skapas genom hedersamma handlingar.⁵² Detta innebär att hederskulturen inte är beroende av en viss specifik religion, utan är snarare ett uttryck för privata kulturella föreställningar i olika kontexter.⁵³ Hedersnormerna grundar sig dock i en föreställning om heder som det allmänna samhället inte delar, eftersom den bland annat kan strida mot

---

⁴⁹ SOU 2020:57 s. 14.

⁵⁰ Ibid. s. 178.

⁵¹ Prop. 2019/20:131 s. 104.

⁵² SOU 2020:57 s. 58.

⁵³ Nationellt centrum för kvinnofrid (2010) s. 42.

principen om allas lika värde. Kollektivets anseende är beroende av de individuella medlemmarnas handlande. Detta kan medföra kontrollerande beteenden av exempelvis kvinnliga medlemmars oskuld, eftersom kvinnor anses bära männens heder. I hederskontexten finns det även krav på att pojkar och män ska kontrollera närstående flickors och kvinnors beteende.⁵⁴

Inom hederskontexten används hotelser och skrämnel förenat med repressalier som metod för att försäkra sig om att den förtryckta personen inrättar sig efter de privata normerna.⁵⁵ Det kan innefatta förebyggande gärningar som att frysa ut den förtryckta från det sociala sammanhanget eller bestämma livsavgörande val i personens ställe, till att agera bestraffande genom att misshandla eller mörda personen. Dessa gärningar ses i hederskontexten som positiva för att upprätthålla hedern.⁵⁶

Ekonomisk utsatthet, bristande integration och tillitsproblem till samhället kan vara faktorer som medför att klaner bildas för att driva ett parallellt norm- och regelsystem med privat rättskipning. På så sätt skapas enskilda samhällen parallellt med samhället för att bringa trygghet i dessa områden.⁵⁷ Brottsoffer med erfarenhet av hedersrelaterat våld och förtryck har vittnat om att lärare och elevhälsan varit centrala för deras förmåga att söka hjälp, men att processen därefter varit långgrandig och stödet bristfälligt. Vissa kände inte alls till att de kunde få hjälp från samhället vid hedersrelaterad utsatthet.⁵⁸ En studie om tystnadskulturer har beskrivit att normaliseringsprocessen inom hederskontexten ofta även leder till tystnad. Upprepad utsatthet för kränkningar och visst våld uppfattas efter en tid som det normala förhållningssättet och upplevs inte som något brottsligt. Vissa brottsoffer är övertygade om att deras situation hade kunnat vara värre. Detta bidrar till att brottsoffer inte finner anledning till att polisanmäla förtrycket.⁵⁹

---

⁵⁴ Prop. 2019/20:131 s. 24.

⁵⁵ SOU 2020:57 s. 14.

⁵⁶ Ibid. s. 99 f.

⁵⁷ Dagens Nyheter, *Flickor angrips av "moralpolis" i utsatt område*.

⁵⁸ Örebro universitet (2019) s. 37.

⁵⁹ Brottsförebyggande rådet (2019) s. 79.

3.2 Innebörden av den föreslagna brottsrubriceringen

I juli 2019 tillsattes en utredning som skulle ta ställning till behovet av en enskild hedersbrottsrubricering samt, oavsett ställning, ge förslag på hur en sådan reglering hade kunnat utformas. Hedersproblematiken anses kunna bekämpas med strängare straff och ökat skydd så att drabbade inte avvisas. Hedersbrottet ska utgöra ett samlingsbegrepp för flera brottsliga gärningar.⁶⁰

I SOU 2020:57 föreslås att en enskild hedersbrottsrubricering bör införas som paragraf 4 kap. 4 b § i BrB.⁶¹ Lagförslaget har liknande lydelse till dagens reglering om grov fridskränkning i 4 kap. 4 a § BrB. Lagförslaget innebär att en gärningsperson kan dömas för hedersbrott om denne begår brottsliga gärningarna ”[...] i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, [...] om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet och gärningarna varit ägnade att allvarlig skada hans eller hennes självkänsla [...]”.⁶² Skillnaden mellan hedersbrottet och fridskränkningensbrotten är att det nya lagförslaget utgår ifrån hedersmotivet och har därmed inget närstående krav för tillämplighet.⁶³ Övriga rekvisit ska inneha samma innebörd som fridskränkningensbrotten.⁶⁴

Innebörden av rekvisitet heder ska tillämpas på motsvarande sätt som i straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 10 BrB.⁶⁵ För att någon ska anses ha begått brott med hedersmotiv måste gärningspersonen betraktas som bärare av en persons, familjs eller släkts heder och att motivet relateras till det specifika släktskapets heder. En liknande grupp definieras som ett jämförbart kollektiv som likställs med en familj eller släkt men som inte

---

⁶⁰ Dir. 2019:43 s. 2 f.

⁶¹ SOU 2020:57 s. 37.

⁶² Ibid. s. 39.

⁶³ Ibid. s. 164.

⁶⁴ Ibid. s. 184.

⁶⁵ Se avsnitt 3.1.

nödväntigtvis har släktskap till brottsoffret, exempelvis klaner. Av den anledningen omfattas till exempel kriminella nätverk inte av definitionen.⁶⁶

Begreppet återupprätta innebär att gärningspersonen begår otillåtna gärningar för att återställa anseendet som redan skadats. Begreppet bevara ska ses ur gärningspersonens perspektiv och handlar om preventiva ingrepp för att motverka att hedern skadas, exempelvis att förbjuda en relation eller klädsel som är otillåten enligt hedersnormerna.⁶⁷

Det framgår i rubriceringen att endast vissa brottsliga gärningar, föreskrivna i 3, 4, 5, 6, 12 kap. BrB eller 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, kan utgöra ett led i hedersbrottet. Det kan bland annat röra sig om misshandel av normalgraden, olaga tvång och skadegörelse.⁶⁸ I utredningen föreslås att förtal- och förolämpningsbrott enligt 5 kap. BrB både ska ingå i det nya hedersbrottet och i fridskränkingsbrotten.⁶⁹ Utredningen menade att dessa brott kan ingå i den systematik som hedersbrottet ska reagera mot.⁷⁰ Brott som faller utanför tillämpningsområdet är gärningar som inte kan konsumeras av hedersbrottsrubriceringen, exempelvis olika former av uppsåtligt dödande, grov misshandel, våldtäkt och andra brott som är klandervärda på en jämförlig nivå.⁷¹ Straffskalan för hedersbrottet ska vara fängelse i lägst nio månader och högst sex år, likt fridskränkingsbrotten.⁷²

---

⁶⁶ Prop. 2019/20:131 s. 104.

⁶⁷ SOU 2020:57 s. 178 f.

⁶⁸ Ibid. s. 166.

⁶⁹ Ibid. s. 163.

⁷⁰ Ibid. s. 172.

⁷¹ Ibid. s. 183 f.

⁷² Ibid. s. 39.

3.3 Hedersbrottsutredningens argumentation för kriminalisering

I kommittédirektivet förklarades att utredningen skulle analysera utsikten att beivra hedersrelaterat våld och förtryck genom mer heltäckande straffrättslig reglering i relation till problematiken i samhället och för enskilda.⁷³

Hedersbrottsutredningen konstaterade att det finns ett behov av en uttrycklig och enskild markering i straffrättslig lagstiftning, som förmedlar att hedersrelaterat våld och förtryck är oacceptabelt och allvarligt.⁷⁴ I hedersbrottsrubriceringen ska straffvärdet öka med anledning av de upprepade systematiska integritets-, frihets- och fridskränkningar som begås mot samma brottsoffer i syfte att allvarligt skada dennes självkänsla.⁷⁵ Det hänvisades till utredningen SOU 2018:69 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet* som förklarade att hedersrelaterad brottslighet ofta begås av flera gärningspersoner samt inbegriper vanligtvis planering, vilket skiljer det från övrigt våld mot närstående och medför stor utsatthet för brottsoffren.⁷⁶

Utredningen betonade vikten av lagstiftningen som en symbolfunktion med normbildande och avskräckande effekt. Utgångspunkten i bedömningen var det faktum att gärningspersonen inte tycks acceptera statens våldsmonopol. Enligt utredningen har det inom hederskontexten skapats en konkurrerande syn på förhållandet mellan staten och medborgarna än den etablerade synen på rättssystemet. Även om gärningarna inte accepteras utifrån allmänna samhällsnormer, kan gärningarna bli socialt accepterade i den kontexten som de utövas inom. Ofta döljs även gärningarna av en tystnadskultur bland närstående, vilket försvårar de brottsutredande myndigheternas arbete.⁷⁷ Detta är en anledning till varför brottsoffret befinner sig i en särskilt utsatt situation, då släkten sympatiserar med gärningspersonen istället för med brottsoffret. Därför antas mörkertalet gällande hedersrelaterad brottslighet

---

⁷³ Dir. 2019:43 s. 5.

⁷⁴ SOU 2020:57 s. 158 f.

⁷⁵ Ibid. s. 228 och 212.

⁷⁶ SOU 2018:69 s. 71 f.

⁷⁷ SOU 2020:57 s. 108.

idag vara stort och anmälningsbenägenheten låg. Utredningen ansåg att detta särskilt berättigar att samhället bland annat gör straffrättsligt motstånd mot hedersförtryck.⁷⁸

3.3.1 Hänsyn till kriminaliseringens effektivitet

Hedersbrottsutredningen förklarade inledningsvis att straffrätten inte har avgörande betydelse för den allmänna brottsnivån i samhället.⁷⁹ Utredningen hänvisade till att lagförslaget bör kompletteras av insatser på andra områden än det straffrättsliga, såsom inom utbildningsväsendet, arbetslivet och socialvården. Det beskrevs även att en förutsättning för ett effektivt brottsförebyggande är att brottsutredande myndigheter är effektiva gällande brottets upptäckt, utredning och slutligen domstolsavgöranden.⁸⁰

Utredningen resonerade om att införandet av det nya hedersbrottet förväntas minska brottsligheten utifrån ett långsiktigt perspektiv. Det påpekades att utgångspunkten i straffrätten är att strängare påföljder inte har en påtaglig brottspreventiv effekt, och kan emellanåt även motarbeta kriminaliseringens syfte. Därefter konstaterades att lagförslaget på kort sikt varken skulle innebära minskat lidande för brottsoffer eller minskade kostnader för samhället. I kontrast till detta förklarades att hedersbrottsrubriceringens symbolvärde syftar till att förändra attityden till hedersbrott i samhället, för att på lång sikt minska hedersrelaterad brottslighet. Med anledning av att effekterna av kriminaliseringen förväntas ske över tid kunde utredningen dock inte göra en konkret uppskattning av lagförslagets förväntade följder.⁸¹

Enligt utredningen är syftet med bestämmelsen i 29 kap. 2 § 10 BrB att markera hedersmotivet som en försvårande omständighet vid en påföljdsbedömning av såväl enstaka som flera hedersrelaterade brott. Syftet

---

⁷⁸ SOU 2020:57 s. 123 f.

⁷⁹ Ibid. s. 16.

⁸⁰ Ibid. s. 152.

⁸¹ Ibid. s. 284 f.

med en enskild hedersbrottsrubricering är därutöver att markera föraktet i att hedersrelaterad brottslighet begås upprepade gånger mot samma person.⁸² Utredningen förklarade att om hedersmotivet beaktas som omständighet vid rubricering och gradindelning av ett brott får det inte beaktas igen vid straffvärdesbedömningen, med anledning av förbudet mot straffvärdemässig dubbelräkning. Utredningen menade dock att detta inte hindrar domstolen från att döma ut ett högre straffvärde om det även skulle röra sig om en närstående gärningsperson, eftersom det nya hedersbrottet inte innehåller ett närståenderekvisit. Det medför att brott med hedersmotiv som utförs av en närstående kan få ett högre straffvärde än straffminimum på nio månaders fängelse som gäller för det nya hedersbrottet.⁸³ Utredningen framförde att rättspraxis utifrån dagens bestämmelser talar om betydligt kortare fängelsestraff eller andra mindre ingripande påföljder.⁸⁴

Utredningen konstaterade att hedersrelaterat våld och förtryck inte bara utövas inom den närmsta familjen eller släkten, utan kan även begås av mer avlägsna släktingar eller någon som inte är närstående. Det hade blivit problematiskt att tillämpa den redan existerande bestämmelsen om grov fridskränkning i sådana fall, med anledning av att närståenderekvisitet i bestämmelsen omfattar en snäv personkrets.⁸⁵ Däremot ansågs det beaktansvärt att utformningen av en ny straffrättslig bestämmelse överensstämmer med de redan existerande fridskränkingsbrotten för att lagstiftningen ska bli enhetlig. Det framfördes att en jämförelse av klandervärdeheten mellan hedersaspekten och närståendespekten inte kan göras, då båda aspekterna gör den upprepade brottsligheten mer straffvärd. Utredningen menade även att våld och förtryck mot närstående inte får förringas i relation till gärningar som begås inom hederskontexten.⁸⁶

Utredningen uppskattade att överlappningen av tillämpningsområdet mellan hedersbrottet och fridskränkingsbrotten i praktiken kommer innebära att

---

⁸² SOU 2020:57 s. 159 f.

⁸³ Ibid. s. 181 f.

⁸⁴ Ibid. s. 286.

⁸⁵ Ibid. s. 163 f.

⁸⁶ Ibid. s. 165.

domstolen får handlägga ytterligare cirka 20 mål om året. Dessa mål begås av gärningspersoner som inte är närstående och därför inte omfattas av fridskränkingsbrotten. Utöver tillkomsten av dessa mål förväntas även tio helt nya mål om hedersbrott handläggas om året. Målen avser brott som rättsväsendet inte hade uppmärksammats på vid tillämpning av befintlig lagtext. Utredningen förklarade nämligen att hedersbrottets signalverkan kan innebära att privata och offentliga aktörer blir uppmärksammade på problematiken och därmed mer observanta.⁸⁷ Det nya hedersbrottet skulle innebära en begränsad kostnadsökning för rättsväsendet, vilket ansågs kunna rymmas inom rättsväsendets utgiftsområde.⁸⁸

3.3.2 Legalitetsprincipen

Hedersbrottsutredningen förklarade att det vore omöjligt att utforma en straffrättslig bestämmelse med sikte på hedersmotivet som inte medför tolknings- och tillämpningsproblem. Detta eftersom straffbestämmelsen måste konstrueras mycket brett för att omfatta alla aspekter av hedersrelaterat våld och förtryck som kan förekomma. Utredningens bedömning var att en väsentlig överlappning mellan tillämpningen av hedersbrottet och fridskränkingsbrotten är oundviklig, då många hedersrelaterade gärningar begås av närstående gärningspersoner.⁸⁹ Hedersbrottet och fridskränkingsbrotten kommer därför att existera supplerande, vilket medför att gärningar i båda rubriceringarna av rättviseskäl ska bedömas på samma systematiska sätt. Den nya hedersbrottsrubriceringen ska tillämpas om det går att bevisa att gärningarna utom rimligt tvivel har utgångspunkt i ett hedersrelaterat motiv. På samma sätt ska fridskränkingsbrotten tillämpas om hedersmotivet inte går att bevisa. Utredningen menade att de befarade tolknings- och gränsdragningsproblem mellan dessa brott begränsas på detta sätt.⁹⁰ Utredningen förespråkade även att det nya hedersbrottet ska tillämpas i

---

⁸⁷ SOU 2020:57 s. 287 f.

⁸⁸ Ibid. s. 297 f.

⁸⁹ Ibid. s. 165.

⁹⁰ Ibid. s. 165 f.

första hand om både fridskränkingsbrotten och hedersbrottet kan tillämpas. Anledningen till detta är att hedersbrottsrubriceringen ska ses som lex specialis, eftersom den tar sikte på ett specifikt motiv.⁹¹

En problematik som lyftes i utredningen var huruvida klandervärda hedersrelaterade gärningar som i sig inte är straffbara ska ingå i hedersbrottets tillämpningsområde. Exempel på sådana gärningar är att tvinga någon bära vissa typer av täckande plagg eller utesluta en person från sociala sammanhang.⁹² Många gärningar som består av kontrollerande beteenden kan enligt utredningen falla in under tillämpningen för olaga tvång i 4 kap. 4 § BrB. Även hot om misshandel vid olydnad medför ett påtvingat efterlevande av hedersrelaterade normer.⁹³ Är gärningarna inte av våldsam eller hotande karaktär kan även bestämmelsen om ofredande i 4 kap. 7 § BrB tillämpas för flera hedersrelaterade gärningar. Ofredandebestämmelsen utgör den nedre gränsen av straffvärda handlingar, eftersom den har ett mycket brett tillämpningsområde. De gärningar som inte omfattas av dessa paragrafer är helt enkelt inte tillräckligt klandervärda för att kriminaliseras.⁹⁴ Slutsatsen blev att flera av de gärningar som kan utgöra kontrollerande och begränsande beteenden med hedersmotiv kan bedömas som olaga tvång eller ofredande, och kan därmed även omfattas av det nya hedersbrottet. Utredningen konstaterade dock att uteslutandet av en person från sociala sammanhang och andra jämförbara gärningar är svåra att komma åt genom straffstadganden, främst på grund av det höga beviskravet i brottmål.⁹⁵

---

⁹¹ SOU 2020:57 s. 182.

⁹² Ibid. s. 195.

⁹³ Ibid. s. 197 ff.

⁹⁴ Ibid. s. 199 ff.

⁹⁵ Ibid. s. 207 ff.

3.4 Motstående intressen

Rätten till religionsfrihet enligt artikel 9 i EKMR och principen om allas likhet inför lagen är motstående intressen som särskilt kan belysas med anledning av detta lagförslag. Enligt Hedersbrottsutredningen skulle hedersbrottet inte innebära en inskränkning eller ett förbud av någon trosuppfattning eller livsåskådning.⁹⁶ Däremot kan våld som sker inom en familj tillhörande en etnisk grupp som associeras med hedersnormer riskera att dömas för hedersbrott, även om motivet bakom våldet inte var hedersrelaterat.⁹⁷ Hedersbrottsutredningen ansåg dock att en neutralt utformad reglering som slår hårdare mot en viss grupp inte står i strid med diskrimineringsförbuden i 2 kap. 12 och 13 §§ RF. Diskrimineringsförbuden reglerar att lagstiftningen inte får missgynna någon med anledning av att denne tillhör exempelvis en etnisk minoritetsgrupp. Utredningens motivering var att det är oundvikligt att kriminaliseringen i praktiken skulle kunna drabba en viss grupp mer.⁹⁸

Rätten till privat- och familjeliv, som inbegriper frågor om föräldrars rätt och skyldighet att uppfostra sina barn⁹⁹, kan även nämnas. Hedersbrottsutredningen förklarade att det finns en avvägning mellan å ena sidan en individs rätt till självbestämmande och å andra sidan en förälders rätt och skyldighet att kontrollera barnet eller annan vuxen för att inte orsaka skador.¹⁰⁰ Denna rättighet får dock inskränkas till skydd för fri-och rättigheter enligt artikel 8.2 EKMR. Det finns därmed ett intresse för att kriminalisera kontrollmetoder som inte harmoniserar med bland annat rätten att inte berövas sin frihet enligt artikel 5 EKMR samt rätten att leva, utvecklas och uttrycka sina egna åsikter enligt artiklarna 6 och 12 i barnkonventionen¹⁰¹.

---

⁹⁶ SOU 2020:57 s. 161.

⁹⁷ SOU 2018:69 s. 79.

⁹⁸ SOU 2020:57 s. 135 f.

⁹⁹ <https://manniskorattsjuristerna.se/manskliga-rattigheter/artikel-8/>.

¹⁰⁰ SOU 2020:57 s. 162.

¹⁰¹ Förenta nationernas konvention för barnets rättigheter, svensk lag sedan 1 januari 2020.

4 Analys

I detta avsnitt analyseras Hedersbrottsutredningens argumentation kring införandet av en enskild hedersbrottsrubricering i förhållande till de kriminaliseringsprinciper och kriterier som har redovisats i uppsatsens andra avsnitt. Uppsatsens syfte är att undersöka om utredningens lagförslag är förenligt med dessa kriminaliseringsprinciper och kriterier.

4.1 Grunden för kriminalisering

Hedersbrottsutredningen bedömde att en enskild hedersbrottsrubricering kan signalera ett tydligt avståndstagande från hedersrelaterad brottslighet. Hedersbrottsbestämmelsen ska få en normbildande effekt som långsiktigt bidrar till det allmänpreventiva syftet att reducera existensen av hedersrelaterat våld och förtryck i samhället. Hedersbrottet ämnar höja straffvärdet för upprepande av vissa redan kriminaliserade gärningar och sålunda göra lagstiftningen mer heltäckande genom ett samlingsbegrepp för mindre straffvärda gärningar. Bestämmelsen syftar till att öka skyddet mot märkbara kränkningar av en persons integritet, frihet och frid. Dessa skyddsintressen är, utifrån befintlig reglering, moraliskt skyddsvärda.

Utredningen betonade problematiken med ett parallellt samhälle som tar rättskipningen i egna händer. Enligt utredningen kan kriminalisering av det motiv som gör att sådana parallella samhällen skapas bidra till att dessa strukturer minskar genom moralbildning. Starka statliga skyddsnet och fungerande välfärdssystem är en förutsättning för att tillväxten av dessa strukturer ska hämmas. Frågan är dock om kriminalisering effektivt kan motarbeta hedersrelaterad brottslighet när dessa parallella samhällen redan är väletablerade. Hedersproblematiken utgörs av djupt rotade traditionella normer, vilket gör att det kan vara mer ändamålsenligt att vidta andra strukturella åtgärder i enlighet med principen om ultima ratio.

Hedersrelaterade brott utförs nämligen frekvent i kontexter där svensk lagstiftning är ovidkommande. I dessa parallella samhällen rättfärdigar hedersnormerna brukandet av hedersrelaterade brottslighet för att återupprätta eller bevara hedern. Det finns därmed anledning att ifrågasätta om hedersbrottsrubriceringen kommer att få en verkningsfull normbildande effekt i dessa kontexter. Straffrätten som handlingsdirigerande och moralbildande medel bör därför inte överdimensioneras i legitimeringen av en enskild hedersbrottsrubricering.

Något problematiskt med hänsyn till definitionen av den nya hedersbrottsrubriceringen är den angränsning till religion och kultur som vissa grupper heder härrör ifrån. Utredningen poängterar att hedersbrottsrubriceringen inte innebär en inskränkning eller ett förbud mot en trosuppfattning eller livsåskådning. Däremot kan det bli oundvikligt att grupper med viss härkomst särskilt utpekade, med anledning av att hedersbegreppet ofta associeras med patriarkala samhällssystem som kan förekomma i vissa delar av världen. Bestämmelsen skulle i värsta fall kunna få en stigmatiserande effekt på synen av vissa minoritetsgrupper. En konsekvens av detta skulle kunna bli att våld inom en familj med utomeuropeisk bakgrund automatiskt rubriceras som våld med hedersmotiv. Om bestämmelsen får en sådan effekt hade den varken varit allmängiltig eller generell. Med detta motstående intresse måste lagförslaget ställas mot skyddsintresset på ett väl avvägt sätt. Utredningen menade att risken för att lagstiftningen pekar ut vissa grupper är oundviklig och att åtgärder som potentiellt skyddar ett brottsoffer mot hedersrelaterad brottslighet därmed väger tyngre. Respekten för minoritetsgruppers traditioner bör kanske inte hindra arbetet för att skydda fundamentala mänskliga fri- och rättigheter som hedersrelaterat våld och förtryck kränker. Men en lagstiftning som riskerar att utpeka vissa grupper bör i allmänhet innebära särskilt höga krav på en omfattande argumentation och i synnerhet medföra en restriktiv inställning till ytterligare kriminalisering.

4.1.1 Hänsyn till kriminaliseringens effektivitet

Utredningen menade att andra metoder utöver straffrättsliga även bör tillgripas som komplement till straffrättsliga åtgärder. Det fördes dock inget resonemang om huruvida dessa alternativa metoder skulle kunna utgöra tillräckliga åtgärder för att minska hedersrelaterat våld och förtryck. Ett sådant resonemang bör föras enligt principen om ultima ratio och för bedömningen av nödvändigheten att tillgripa kriminalisering som handlingsdirigerande medel. En stor del av hedersproblematiken består synbarligen i att kunskapen om problematiken hos myndighetspersoner och övriga i samhället är låg. Det resulterar i att brottsoffer som söker hjälp inte alltid får den hjälp de behöver och personer i omgivningen förstår inte varningssignalerna. Detta är av vikt eftersom vissa brottsoffer inte vågar träda fram då de saknar stöd från sin omgivning på grund av tystnadskulturen. Många omfattas och drabbas även av hederskontexten på olika sätt, både som brottsoffer, förövare och vittne. Dessa offer, däribland barn, skyddas inte enbart av att en ny kriminalisering införs. Utredningens resonemang om detta är i princip obefintlig. För att hedersproblematiken ska kunna bekämpas krävs exempelvis att aktörer i samhället kan upptäcka utsattheten, vilka rimligtvis bör kunna utbildas på ett mindre ingripande sätt.

Antalet mål som förväntas tillkomma med anledning av hedersbrottsrubriceringen är relativt lågt. Det behöver inte automatiskt innebära att lagförslaget är onödigt. Trots att rättsväsendet har resurser för kriminaliseringen kan den begränsade genomslagskraften dock utgöra ytterligare en invändning mot att hedersbrottsrubriceringen kommer få en normgivande effekt. Med anledning av informationen som presenterades i inledningen av tredje avsnitt kan det även ifrågasättas om lagförslaget kommer att få ett större genomslag i målet att bekämpa hedersproblematiken. För att lagförslaget ska få den effekt som avses krävs att anmälningsbenägenheten, som i dagsläget är låg, gör det möjligt för brottsförebyggande myndigheter att upptäcka brotten. Hederskontexten underkastas dock ofta av att brottsoffren normaliserar det upprepade

kränkande och våldsamma förhållningssättet som denne utsätts för. Detta medför att brottsoffret inte ser gärningarna som brottsliga överhuvudtaget och polisanmäler därför inte händelserna. Kriminaliseringen motverkar inte kunskapsbristen om att gärningarna är brottsliga eller vad lagarna omfattar. Lagförslaget bidrar varken till ökad anmälningsfrekvens eller upptäckt, vilket indikerar på att det inte medför en effektiv kontroll och lagföring.

Att markera allvaret i hedersrelaterat våld och förtryck i lagstiftningen är trots detta betydelsefullt. Det bör dock inte underskattas att straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 10 BrB kan tillämpas vid upprepad brottslighet med hedersmotiv, oavsett vem som begår brotten och även i kombination med fridskränkingsbrotten eller ofredandebrott. Det finns utifrån existerande lagstiftning en möjlighet för domstolen att markera allvaret i hedersrelaterade gärningar genom straffmätningen utan att ett särskilt hedersbrott införs. Hedersmotivets moraliska förkastlighet kan motivera att straffvärdet för upprepadet av mindre straffvärda gärningarna bör höjas. Det är dock inte helt självklart att tillämpningen av det nya hedersbrottet alltid medför en strängare påföljd än om fridskränkingsbrottet skulle tillämpas i kombination med straffskärpningsgrunden. Lagförslaget skulle därmed riskera att bli en överflödig ”dubblering” av kriminalisering. Höjda straff reducerar inte heller antal hedersbrott i samhället per automatik. Ett bättre förhållningssätt till befintlig lagstiftning hade varit att först utvärdera effekterna och tillämpligheten av straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 BrB.

4.1.2 Legalitetsprincipen

Utformningen av lagförslaget ska medföra möjlighet för medborgarna att anpassa sig till bestämmelsen, samt tydlighet för domare att döma efter. Det finns vissa svårigheter med att definiera hedersbegreppet på ett otvetydigt sätt. Utformningen av hedersbrottsrubriceringen föranleder därmed också en del tillämpningssvårigheter. Utredningen anförde att hedersbegreppet är ägnat att ha samma innebörd som i straffskärpningsbestämmelsen, vilket

kan medföra en viss klarhet och enhetlighet i vad som ska omfattas. Men eftersom det nya hedersbrottet avgränsar om straffansvar ska dömas ut överhuvudtaget, bör det rimligtvis ställas högre krav på en tydlig definition av hedersbegreppet i den nya hedersbrottsrubriceringen, för att vara förenligt med legalitetsprincipen.

Det höga beviskravet i brottmål skulle även kunna bringa vissa svårigheter för tillämpning av lagförslaget. Enligt utredningen kommer gärningar som består av psykiskt eller outtalat våld inte alltid ingå i ett åtal, på grund av att de är svåra att bevisa. Detta skulle kunna innebära att det i praktiken blir svårt att åtala för det nya hedersbrottet. Dessutom innehåller hedersbrottet flera rekvisit som är ägnade att sätta gärningarna i en kontext som motsvarar en särskild utsatthet. I samband med att dessa rekvisit ska bevisas kan det bakomliggande syftet med bestämmelsen förloras. Det kan då istället bli enklare och mer processekonomiskt att åtala för enstaka brottstyper med bra bevisläge. Långsiktigt skulle detta kunna medföra att fokus riktas på vad som blir åtalbart istället för brottsoffrets situation. Detta utgör en indikation på att lagförslaget varken skulle samverka med effektivitetskravet eller med förutsebarhets- och rättssäkerhetskravet i praktiken.

Bestämmelsen har även utformningen att gärningarna ska ha skett *i syfte* att bevara eller återupprätta hedern. Detta är ett överskjutande avsiktssuppsåt med innebörden att gärningspersonens verkliga avsikt med gärningarna ska ha varit att bevara eller återupprätta hedern. Hedersbrottsrubriceringen består även av flera brottstyper där varje enskilt brott som gärningspersonen åtalas för måste styrkas. I praktiken kan det bli problematiskt att bevisa gärningspersonens motiv till varje enskild kränkning. Det blir särskilt problematiskt om gärningspersonen hävdar att motivet varit kulturella föreställningar som inte har något samband med hedersmotiv. Frågan om hur motivbilden ska styrkas har utredningen inte redogjort för. Detta skulle kunna innebära en begränsad möjlighet till lagföring för hedersbrottet.

Dessutom kan det bli svårt att förutse vad konsekvenserna skulle bli om en åklagare endast kan bevisa avsiktssuppsåt gällande hedersmotivet för ett par av de gärningar som gärningspersonen står åtalad för. Detta speciellt med avseende på den något förvirrande överlappningen som, enligt utredningen, är oundviklig mellan hedersbrottet och fridskränkingsbrotten. Det kan sammantaget ifrågasättas om utredningens slutliga lagförslag är förenlig med kravet på förutsebarhet, tydlighet och rättssäkerhet enligt legalitetsprincipen. Med beaktande av svårigheterna som kan uppstå vid tillämpningen av lagförslaget är det möjligt att kriminaliseringen skulle skada tilltron till rättssystemets förmåga att hantera hedersproblematiken.

4.2 Slutlig diskussion

Det är tveklöst så att hedersrelaterad brottslighet är ett omfattande samhällsstrukturellt problem som kräver förändring. Framst för de offer som drabbas, men även för den demokratiska rättsstatens intresse att upprätthålla mänskliga rättigheter och arbetet för en socialt hållbar jämställdhet. Hederskontextens komplexitet och kriminaliseringens repressiva karaktär medför dock anledning att ställa höga krav på lagstiftarens argumentation för kriminalisering och utformning av ett särskilt hedersbrott.

Utifrån de redovisade principerna och kriterierna i andra avsnittet klargörs att kriminalisering inte enbart kan motiveras som en symbolmarkering att lagstiftaren ser allvarligt på det oönskade förfarandet. Hedersbrottsutredningen förde dock ingen närmare diskussion om hur kriminaliseringen faktiskt skulle kunna bidra till en förändring av de hedersrelaterade samhällsstrukturer som finns i Sverige och leda till bättre hantering av brottsoffers utsatthet, samt på vilket sätt det är nödvändigt att förändringen sker genom en ytterligare kriminalisering. Utredningen konstaterade att andra åtgärder utöver straffrättsliga behöver vidtas, men gjorde ingen avvägning huruvida sådana satsningar bör göras i första hand. Detta torde kunna krävas av lagstiftaren att förtydliga och utreda vid en argumentation för kriminalisering av ett lagförslag, som dessutom redan har

viss täckning i befintlig lagstiftning. Införandet av lagförslaget kan därtill medföra att markeringen som görs riktas fel och istället skapar fördomar hos medborgare om vem som omfattas av hederskontexten.

Sett till hedersbrottets begränsade tillämpningsområde och de eventuella bevisvårigheterna, förväntas hedersbrottsrubriceringen bidra till en jämförelsevis marginell straffskärpande effekt och istället medföra svårigheter för lagföring. Lagförslaget förväntas kortsiktigt varken innebära minskat lidande för brottsoffer eller minskade kostnader för samhället. Detta kan inte anses stå i enlighet med proportionalitetskravet. Dessutom skulle kriminaliseringen varken aktivt verka för att brottsoffret söker hjälp eller medföra att brottsoffret befinner sig i mindre utsatthet efter rättsprocessen. Inte heller det moraliska värdet rättfärdigar kriminaliseringen, eftersom det samordnade systemet inte förväntas medföra en ökande verkningsgrad i bekämpningen av hedersproblematiken jämfört med befintlig lagstiftning. Överkriminalisering riskerar istället att urholka straffrätten och försvaga avskräckningseffekten som straffbudet avser att medföra.

Det har tidigare konstaterats att kriminaliseringsprinciperna och Åklagarutredningens kriterier inte är absoluta. Det krävs dock mycket tungt vägande skäl för att frångå dessa. Det finns dessvärre flera brister med Hedersbrottsutredningens huvudsakliga resonemang om att kriminaliseringen kommer få en normbildande effekt. Det förekommer även en anmärkningsvärd avsaknad av resonemang utifrån både principen om ultima ratio och kriminaliseringens effektivitet, vilket försvårar undersökningen om lagförslagets förenlighet. Lagförslagets utformning är anpassad till att omfatta många tänkbara hedersrelaterade gärningar. Även i detta avseende finns det brister i förenligheten med legalitetsprincipen. Dessa beaktansvärda invändningar leder sammantaget fram till slutsatsen att lagförslaget i SOU 2020:57 inte är förenlig med de straffrättsliga kriminaliseringsprinciperna och kriterierna som finns för legitimering och utformning av ett särskilt hedersbrott. Förslagsvis hade en ny utredning kunnat tillsättas efter utvärderingen av 29 kap. 2 § 10 BrB.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Offentligt tryck

- Dir. 2019:43 *Straffansvar för hedersrelaterat våld och förtryck*
- Mot. 2018/19:425 *Hedersbrott som särskild brottsrubricering*, av Christian Carlsson (KD)
- Prop. 2019/20:131 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*
- SOU 1992:61 *Ett reformerat åklagarväsende*
- SOU 2013:38 *Vad bör straffas?*
- SOU 2014:49 *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga*
- SOU 2018:69 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*
- SOU 2020:57 *Ett särskilt hedersbrott*

Litteratur

Asp, Petter; Jareborg, Nils; Ulväng, Magnus (2013), *'Kriminalrättens grunder'*. 2 uppl., Iustus, Uppsala.

Heidenborg, Mari (2013), *'Vad bör straffas?'*. SvJT, s. 301-313.

Jareborg, Nils och Zila, Josef (2020), *'Straffrättens påföljdslära'*. 6 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Lernestedt, Claes (2003), *'Kriminalisering: problem och principer'*. 1 uppl., Iustus, Uppsala.

Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (2018), *'Juridisk metodlära'*. 2 uppl., Studentlitteratur, Lund.

Sandgren, Claes (2005), *'Är rättsdogmatiken dogmatisk?'*. Tidskrift for Rettsvitenskap, Vol. 118, nr. 4-5, s. 648-656.

Sandgren, Claes (2018), *'Rättsvetenskap för uppsatsförfattare'*. 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Nationella rapporter

í Baianstovu, Rúna; Cinthio, Hanna; Enelo, Jan-Magnus; Strid, Sofia; Särnstedt Gramnaes, Emmie (2019), *'Heder och samhälle. Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar'*. I Örebro universitets rapport nummer 7.

Heimer, Gun och Tung Hermelin, Ann-Marie (2010), *'Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt'*. I Nationellt centrum för kvinnofrids rapport 2010:1.

Jonsson, Anna; Skinnari, Johanna; Vesterhav, Daniel (2019), *'Tystnadskulturer. En studie om tystnad mot rättsväsendet'*. I Brottsförebyggande rådets rapport 2019:10.

Lennartsson Hartman, Ylva; Lundgren, Marcus; Holmberg, Stina; Netscher, Amanda (2010), *'Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Slutredovisning av ett regeringsuppdrag'*. I Brottsförebyggande rådets rapport 2010:18.

Socialstyrelsen (2019), *'Ett liv utan våld och förtryck. Slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck'*. Artikelnummer 2019-3-17.

Övrigt

Dagens Nyheter (2020-01-10): *'Flickor angrips av "moralpolis" i utsatt område'*, skriven av Marina Ferhatovic.

<https://www.dn.se/nyheter/sverige/rapport-flickor-som-angrips-av-moralpolis-vardag-i-sarskilt-utsatt-omrade/> (hämtad: 2021-04-16).

Skandinaviska människorättsjuristerna: *'Artikel 8: rätt till skydd för privat- och familjeliv'*.

<https://manniskorattsjuristerna.se/manskliga-rattigheter/artikel-8/> (hämtad 2021-05-17).

Rättsfallsförteckning

Tingsrätt

Uppsala tingsrätts dom 2002-04-03 mål nr B 237-02.